

Mikszáth Kálmán:
A LÓ, A BÁRÁNYKA MEG A NYÚL

Két nagyon szomorú időszakom van, amikor nem tudok mosolyogni. Ebből a két időszakból a forró nyárra esik az egyik, mikor a város megindul az erdők felé. Én magam is megyek a családommal együtt, de „valakit” itt kell hagynom. A másik időszak a zord télre esik, mikor az erdők indulnak a város felé. Egy fa az erdőből, egy kicsike fa az olcsóbbakból, eljut az én lakásomra is, de már nem talál ott „valakit”. Valaki a neve. Nem szabad másképp kimondani. A kis testvérekéi is így szólnak, ha emlegetik, ha kivetődik valami a fiókból, egy ostornyél, egy pityke a veres mellénykéről vagy egy kis kalapács. „Melyiteké ez, gyerekek?” Félve mondják, halkán mondják: „Azé a valakié volt.” Igazi nevéből malomkő a szívem, két kút a két száraz szemem. Egyetlen egy csésze van a háznál, amelyiken ott áll a neve felírva: „Jánoska”. Ebből iszogatta a kávéját, ő meg a macska, mert a felét mindig odaadta a macskának. Most én reggelizek abból a csészeből. Szomorúan nézi messziről a macska, mintha kérdezné: „Hol az én kis gazdám?”

Még a kő is megfordulhat, amit a vízbe dobnak, hullám fölemeli, más oldalra fordítja, de az én bánatom, az meg nem fordulhat.

Ott állnak íróasztalom az ő kedves állatai, amikkel utoljára játszott, nem szabad elmozdítani. A ló a nyereggel, aranysárga sörényével, a nyúl a piros pántlikával, a báránka a csengetyűvel a nyakán. Mereven, csendesen néznek rám, amikor írok. Egyszer csak valamely sornál, ha egy könyvet vagy írást tovább találok taszítani a könyökömmel, megszólal a báránnyakán a csengetyű:

– Kling-klang! Kling-klang! Hol a mi kis gazdánk? Aki megitatott, aki megetetett, pici kezeivel aki simogatott, aki a zöld pokrócra legelni rakott.

Mit kérdetek, hol van? Hiszen elég legelni valót hagyott nektek. Azt a széles rétet, ahol az én jó kedvem virágzott. Hiszen utoljára is rátok gondolt. Haldokló hangjával benneteket szólított: lovacska, báránnyakám!

Mindig olyan gyenge, vézna fiúcska volt. Nem akart enni. Az orvosok váltig mondogatták: húsrá kell fogni Jánoskát, hogy izmosodjék, erős legyen. Mennyi leleményesség, mennyi furfang kellett, hogy a lábáról levegyem. Mert éppen a húst szerette legkevésbé.

Ígértem neki képeskönyvet. Használt is egy napra, míg a könyvet átlapozta, másnap már nem evett. Hoztam neki száz és száz játékot. De mi lett a vége? A húst nem szerette meg, hanem a játékokból kiszerezett.

Később hiába ígértem neki akármit, mindenre rázta a szép szőke fejcskáját:

- Nem eszem, nem eszem.
- Igazi lovat veszek esztendőre.
- Nem eszem húst mégsem.
- Sarkantyút veretek a csizmádra.
- Jaj, nem eszem én a húst!

Egyszer aztán az ölembe ültettem Jánoskát s elkezdtem neki okosan megmagyarázni a dolgot:

– Pedig látod, abból nagy hiba lesz, ha te húst nem eszel.

Ragyogó szemét, azt az édes szemét, rám vetette kíváncsian, mi baj lesz abból.

– Mert mikor te húsz esztendőös leszel, akkor én téged felviszlek Bécsbe.

– Ahol a király lakik?

– Ahol a király lakik, éppen ő hozzája.

– Anya is velünk jön?

– Anya nem jön velünk. Csak magadat viszlek, mert neked ott meg kell verekedned a király fiával.

Mosolygó képe komoly lett. Magas homlokára kiült egy öreges ránc s szívecskéje hangosan dobogott. Volt annak a dobogásában félelem is, büszkeség is.

– Igaz lesz az, apa?

– Igaz lesz, ha mondom, csak aztán jól üssön ki a dolog. Ha te leszel a birkózásban az erősebb, akkor neked jut az ország. Ha pedig a király fia lesz az erősebb, akkor övé marad az ország, téged pedig becsuknak egy börtönbe.

Szeme megvillant; s hogy megvigasztaljon, kezével megsimogatta az arcomat.

– Nekem úgy látszik, hogy én leszek az erősebb.

– De nekem úgy látszik – mondám szemrehányóan, – hogy nem te leszel. A király fia mindennap pont egy font húst eszik meg, hogy növekedjék az ereje, te pedig nem akarsz enni. Szomorítod a szívemet, és nem szerzed vissza az országot a magyaroknak.

Jánoska meg volt győzve.

– Nekem két font húst süssenek! – selypítette parancsolóan.

S attól a naptól fogva rendes húsevő lett. Ha tán ingadozott benne néha az akarat, elég volt rápirítani az asztalnál.

– János, János, megvernek Bécsben, majd meglátod!

Ennek a gondolatnak élt, amíg élt. Ezért evett, erről kellett neki mesélnem esténként. A nagy bécsi verekedésre készült örökösen. Fel is osztotta már a kivívott országot a testvérei között. Laci kapta az összes ökröket, amik az országban vannak, Albert a teheneket. Nekem ideadta belőle az embereket, kivéve a házmestert és Zsófit, az öreg dadát. Ezeket megtartotta magának.

Egyszer azután meghallotta, elárulták künn a konyhában a szolgálók, hogy a király fia meghalt.

Szegény kis cselédkém, egészen beleszomorodott.

– Hát én most már kivel verekszem?

Pedig nem messze volt már akkor az a rém, akivel meg kellett verekednie. A torokgyík, a halál legrettenetesebb generálisa. Huszonnégy napig viaskodott vele s ha több húst eszik, ő győzte volna le a torokgyíkot. Oh, milyen huszonnégy nap volt ez! Ha volna szívem leírni.

Mikor haldokolva odahítt a kis ágyacskájához, azt súgta a fülembe:

– Apa, ha meghalok, viseld gondját az állataimnak. Oda ne add se Lacinak, se Albertnek, mert azok összetörnék.

Még egyszer látni akarta.

Az anyja odavitte ágyába a lovacskát, a báránykát és a nyulat.

Nézte, nézte őket, keze már erőtlen volt arra is, hogy megfogja. Azután még egyszer odaintett s nagy titokzatosan egy fényes krajcárkát nyomott a markomba. Az orvostól kapta, amiért az orvosságot bevette.

– Nekem adod, Jánoskám?

– Az állatok kosztjára, – felelte elhaló hangon.

Itt van a szobájában újra a karácsonyfa. Gyújtsátok meg rajta a gyertyákat: tudnak-e még ragyogni, világítani? Hadd jöjjenek be a gyerekek. Minden kész! Minden olyan rajta, mint tavaly. Ide kell állítani a fa alá a lovacskát, az aranysárga sörényűt, a nyulat és a báránykát, akiket nekem kell kosztolnom abból a kis rézkrajcárból. Itt álltak tavaly, álljanak az idén is. Rázd meg magadat, báránykám, hadd hallom csengődnek szívet-tépő hangját:

– Kling klang! Kling klang! Hol van a mi kis gazdánk?

(1910)